

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับข้าวพื้นเมืองเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ข้าวพื้นเมืองโดยชาวนาในชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี และประเมินความหลากหลายของสายพันธุ์ข้าวพื้นเมืองด้วยการวิเคราะห์ลักษณะทางสัณฐานวิทยาและพันธุกรรม โดยการใช้ดีเอ็นเอเครื่องหมายไมโครแซทเทลไลท์ ผลการวิจัยพบว่าชาวนามือถึงความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองในระบบไร่นาและนำไปสู่การปลูกข้าวที่หลากหลายสายพันธุ์ มีการใช้ประโยชน์จากข้าวพื้นเมืองในด้านต่างๆ ได้แก่ การใช้บริโภค ประมง แต่งรส ทำขนม ทำเหล้า และขายเป็นรายได้ของครัวเรือน จากการศึกษาพบว่ามีพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอยู่จำนวน 49 พันธุ์ ในชุมชน 3 หมู่บ้าน คือบ้านหนองพรานคาน อำเภอสว่างวีระวงศ์ บ้านท่าศาลา อำเภอโขงเจียม และบ้านนาคำ อำเภอตระการพืชผล

ผลการวิเคราะห์ลักษณะสัณฐานวิทยาของข้าว พบว่ามีความหลากหลายของลักษณะต่างๆ ได้แก่ ทรงกอ สีของถิ่นใบ สีของหูใบ การมีขนของใบ สีและขนาดของข้าวเปลือก และสีของเมล็ด ข้าวเป็นต้น ส่วนการวิเคราะห์ดีเอ็นเอเครื่องหมายไมโครแซทเทลไลท์ ในข้าวพื้นเมือง 28 สายพันธุ์ พบว่าสามารถจัดกลุ่มข้าวพื้นเมืองสายพันธุ์ต่างๆ ได้เป็น 2 กลุ่ม โดยมีค่าดัชนีความเหมือนทางพันธุกรรมอยู่ระหว่าง 0.64-9.4 โดยข้าวพื้นเมืองส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 มีจำนวน 19 พันธุ์และกลุ่มที่ 2 มีจำนวน 9 พันธุ์ โดยสรุปผลการศึกษาการอนุรักษ์ข้าวของชาวนาเป็นคุณสมบัติของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรมข้าวในท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนทั้งเชิงนโยบายและการศึกษาวิจัยการปลูกข้าวพื้นเมืองและการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองให้มีความยั่งยืน

คำสำคัญ : ข้าวพันธุ์พื้นเมือง การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ ความหลากหลายทางพันธุกรรม

Abstract

This research aimed to study the local body of knowledge regarding local rice breeds, the utilization and conservation on local rice breeds of the farmers in Ubon ratchathani province and evaluate the diversity of the local rice breeds by analyzing its morphology and gene by using the DNA microsatellite analysis. The results of the research were found that the farmers having body of knowledge in managing and conserving the local rice in their farming system and leading to grow various rice breeds, using the local rice in various aspects such as consuming, cooking, cooking dessert, brewing (sato) and selling for family income. There were 49 local rice breeds in the community of Ban Nongprankarn, Sawang Wirawong district; Ban Thasala, Khueang Nai district and Ban Nakam, Trakan Phuet Phon district.

From the morphological trait analysis of the local rice breeds. It was discovered that There were characteristic variation such as on clump shape; ligules color, auricle color, collar on leaf blade; size, color of grains and collar of hull and seed color. The DNA microsatellites analysis reveal that the total 28 local rice breeds could be categorized in to 2 clusters and the similarity index range from 0.64 to 0.94. In conclusion, the results of the study on the farmer's conservation and rice breed improvement was a property of the local genetic diversity conservation, then the concerned organizations should support in both aspects of policy and research on promoting planting various local rice breeds with the usage in various ways that meant sustainable local rice breads conservation.

Key words : local rice breeds, utilization and conservation, genetic diversity